ئاشبەتاڵێک بەڕێوەیە.. گۆران هەڵ□ بجەیی

دووجۆر دەسەڵات هەیە،جۆرێکیان ئەوەیە کە بەپێی بەرنامە دەروات بەڕێوە ،حسابی ورد بۆ هەموو هەنگاوێک دەکات، ڕەخنەو هەڵوێستی خەڵک و ئۆپۆزشیؤن بەهەند وەردەگرێت، کەمترین گەندەڵی و تەجاوەزات تێیاندا ڕوودەدات،دامەزراوە حکومیەکان دوور لە دەستتێوەردانی حیزب کاری خۆیان دەکەن ، دادگاکان هەیبەت و پێگەی خۆیان هەیەو دەسەڵاتیان بەسەر گەورەترین پلەداری دەسەڵاتدا دەشکێت، هاوڵاتی مافی پارێزراوە و کەس ناتوانێت دەستی بۆ بەرێت.

دایاری کردنی بەرنامەو کارکردن بۆ جێبەجێکردنی ئەرک و ئیلتزامە ،بەڵام مەرج نیە هەموو بڕگەو بەندو خاڵەکانی جێبەجێ بکرێن، گرن خەباتکردنە بۆ بەرجەستەکردنی زۆرترین خاڵ و بڕگەیان ئەویش بەپێی و توانا و دەرفەت.

کەواتە لەم جۆرە سیستەمەدا کارەکان ب□ باشی بەیوە دەچن،خۆگەر شکستیەک لەکاتی بەڕێوەبردنی وڵاتدا ڕووبدات ئەوە کاریگەری قوڵی لەسەر ڕەوتی کارەکان نابێت، چونکە دیموکراتیەت و دەستاودەستکردنی دەسەڵات زەمانەتی ئەوە دەکەن کە بەپێی پرەنسیپ و یاساکان لەداهاتوودا چارەسەری ئەو شکستیە بکرێت. کەواتە شکستی یا ئاستەنگیەکان لەم حاڵەدا کاتین نەک بەردەوام.

ئەم جۆرە دەسەڵاتانە تاڕادەیەکی زۆر ڕەنگدانەوەی خواستی خەڵکەو دەچێتە خانەی دەسەڵاتە مۆدێرنەکانەوە.

لەجۆری دووەمی دەسەڵاتدا ،کە لە ڕۆژهەڵاتی نێویندا باون، کارەکان تەواو پێچەوانەن ،لەم جۆرە حکومڕانیەدا یاساکانی بەڕێوەبردنی وڵات و کاری دامەزراوە حکومیەکان گرنگیەکی ئەوتۆیان نیە،ئەوەی گرنگە حیزب و دەستی حیزبە لەو پێگانەدا، لەو دەزگایانەدا حزب هەمووشتێکەو سەرجەم جومگەکانی کۆمەڵگا لەژێر هەژموونیدایەو بڕیاردەرو سەپێنەر هەرحیزبە.

٣٢ ساڵە لەهەرێمی کوردستان یەکێتی و پارتی سواری کۆڵی خەڵک بوون ،لەم ماوەیەدا نەیانتوانیوە ژیانێکی نیمچە شایستە بۆ خەڵکی هەرێم دابین بکەن، نەک هەر ئەوە بەڵکو ڕۆژ لەدوای ڕۆژ مانگ لەدوای مانگ ساڵ لەدوای ساڵ گوزەرانی خەڵک بەرەو خراپتر ڕۆشتوە.

گەر پرسیار ئەوە بێت کە ئایا لە توانایاندا هەبووە یاخود دەرفەت لەباربووە بۆ باشکردنی گوزەرانی خەڵک یا نا؟ بەڵێ هەبووەو

دەیانتوانی، بەڵام نەیانویستوە.دانا ئەو گشت توانا دارایی و داهاتانەی لەبەردەستدابوون گەر بە شێوازێکی ئەقڵانی بۆ خزمەتکردنی هووڵاتیان بەکاریان بێنایە ئەوە بەدڵنیاییەوە دەیانتوانی گوزەرانی خەڵک زۆر باش بکەن.
ئەم دووحیزبە هەر لەسەرەتاوە ، واتە لە دوای ڕاپەڕینەوە ماهیەت و بەرنامەی خۆیان ئاشکرا کرد ،نیشانیاندا کە ئەوان بۆ خزمەتی خۆیان هاتوون نەک بۆ خزمەتی خەڵکی چەوساوەو بەشمەینەت. هەر بۆیەش دەستیان بەهەرچی بگەیشتایە کە پارەی بکردایە، یا سەرچاوەی داهات بووبێت ،ئەوە دەستیان بەسەردا گرتوە،حیزب و جووت بنەماڵە بوونە نەهەنگ و هەموو شتێکیان قووتدا، هیچ کایەو بوارێک نەما حیزب یا دوو بنەماڵەی بارزانی و تاڵەبانی دەستی بەسەردا نەگرن . بە تێپەڕبوونی ساڵ، جووت حیزب و لەپاڵیدا چووت مالبات بوونە گەورەترین سەرمایەدار و هێدی هێدی درێژبوویەوە بۆ خوارەوە بۆ نەوەکانی دوای خۆیان.
لە ڕووری سیاسەت،کۆمەڵایەتی، پەروەردە و خوێندن ،تەندرووستی و سەرجەم بوارەکانی دیکە کە پەیوەندی ڕاستەوخۆیان بەژیانی ڕۆژانەی خەڵکەوە هەیە وێران کران.
بەم هۆیەوە بێزاری و ناڕەزایی هاوڵاتیان گەشتوە ئاستێکی مەترسیدار،سیمای ئەم ناڕەزاییانەش لە توڕەبوون و بێ ئومێدی وچاوەڕێی خراپتر و دژوارتر خۆی دەبینێتەوە.
لە ڕەوش و حاڵەتێکی ئەوها نالەبار و دژواردا دەسەڵات هیچ چارەسەرو ئەڵتەرناتیڤێکی پێ نیە، بەڵکو بەردەوام بوون لەسەر هەمان ڕەوت بە درۆ و چاوەشێکاری و پاساوی نادرووست بەشکستیەکان بە چارەسەر دەزانێت.
گەر نیەتی چارەسەر لە نێو بەڵک لە سەرانی هەردووحیزبدا هەبێت ،ئەوە بەدڵنیاییەوە هیچی لێ سەوزنابێت، چونکە بڕیاربەدەستەکان چاکسازی ناخوازن، هاوکات دەرفەتیش نەماوەو کات درەنگە.
ئەم شکستیانە وای کردوە کە هاوڵاتیان، ڕێکخراوە خێرخوازیەکان،دەستانمان،نوێنەری وڵاتان لە کونسوڵخانەکان، نوێنەری نەتەوە یەکگرتوەکان لە ئێراق و کوردستان، هەموو ئەمانە سەرانی هەردوو حیزبیان لە ئاکامە خراپەکانی بەردەوامبوونی ئەم دۆخە ئاگادارکردوەتەوە ، لە ئەوەی دیارە سەرانی دەسەڵات گوێیان بەم دەنگە دڵسۆزانە نەداوە.
فەرزکردنی بەغدا ئەجندەکانی بەسەر هەرێمداو هەوڵدان بۆ لاوازکردنی هەریم کە هەندێک لەو فشارانە کاریگەری هەبوە و سەری گرتوە،بەجۆرێک لە ئێستادا هەرێم لەوپەڕی لاوازیدایە، بڕیارو کارەکانی حکومەتی هەرێم و هەندێک لە دامەزراوەکانی هیچ

ئەرزشێکیان نیە،حکومەتی کارب□□ک□ر لە ئێستادا ڕۆڵی پۆستەچی دەبینێت بەوەی چی ل□ بەغداوە بێت ئەمان دابەشی دەکەن.
دەست□شتوانی هەردوو حیزب بەباشی دەرکیان بە مەترسیەکانی ئەم ڕەوشەکردوە، بەڵام دیارە پارە و دەسەڵات بێباکی کردوون،هێندە هەیە هەندێک لەسەرکردەکانی هەردوولا دان بە مەترسیەکەدا دەنێن و باسی ناڕەزایی و بێزاری خەڵک دەکەن و هەستیان ب□ لەدەست دانی دەرفەت کردوە.
بۆیە من وای دەبینم ئەمە سەرەتایەکە بۆ دۆڕاند□کی مەزن ،ب□ لەدەستدانی هەمووشتێک ،بۆ شکستی یەکجارەکی، بۆ ئاشبەتاڵی دەسەڵاتی سەپێنراوی جووت حیزبی چەتەو مافیا.
گەر ئەمە ڕوویدا کەداوا و خواستی زۆرینەی خەڵکی کوردستانە، ئەودەمە هیچ کردەو پەشیمانیەک داد نادات چونکە خۆیان سەبەبکار و تاوانبارن.

فەزای رۆشنبیری کوردی.. سەلاح جەلال

لە کوێوە دەست پێبکەین لە بواری رۆشنبیری کوردی؟ لەم بارودۆخە زەمەنێکی بەبێ ئاگایی بڕیوە، ئەرک و گرنگی میدیایی چۆن پەیوەندیان بەوانی ترەوە بەرجەستە کردووە؟ لە روداوە مێژویی و کودەتا ئەنتۆلۆژیەکاندا چی خوێند□و□و ئامادەکاریەک کراوە؟ چۆن بەڕوی روداوەکانی واقیعدا کراوەتەوەو بەرهەمهێنان لە فەزا و پانتاییەکاندا دەکات؟
لەقەیرانی ون بونی روخسار و مەرگی جەدەل و مەعریفەیەدا چۆن ڕەش لە سپی جیا بکەینەوە؟ پەیام و گرنگی رۆشنبیری و رۆشنبیر چییە؟ ئێستا بەهەمو داهێنەر و گڕوگاڵکەرێک دەگوترێت رۆشنبیرو نوسەر.
میدیا پێشبڕکێی گۆڕان کاری و دەرخستنی نادیارو زانیاری نوێ و هۆشیارکردنەوە و عەقڵیەتی گفت وگۆکەر لەسەر روداو و پەیوەندی و ئامراز و هۆکارەکانی گەیاندن و لێک تێگەیشتن لە هەڵوێست و ئەزمون و فەرەیی شێواز و مامەڵەی گشتگیری و دۆزینەوەی زمانی نوێ دەخاتە ژێر شەپۆلی بیرکردنەوەو گومان بۆ گۆڕانی بنەڕەتی.
کاری رۆشنبیر خوێندنەوەو گۆڕینی وێنەی خۆی و کێشەیە لەگەڵ فیکری

خۆيدا، تێكشكاندنى تەباييە لەگەڵ دەسەڵات، هەڵوێستە كردنە لەو شتەى بيرى لێدەكەينەوە، شەڕى ئێستاش جەنگى گۆڕانكاريە لە دەستور و ياسا و پێشكەوتن و داهێنان و ئيشكردن و خۆدۆزينەوە و پێشبڕكێ و راى جەماوەرييە.

نەدەسەڵات بۆ رەخنە هەيە و نە وەهم بۆ رۆشنبيرى و نەخستنە سەر و جەدەلێك بۆ زانيارى و خوێندنەوەى روداوى رۆژانە و ئەركى ترى رۆژنامەنوسى هەواڵ و داهێنانى رۆشنبيرى هەيە، رۆشنبير چاوێكى ترە بۆ سياسى و پرۆژەيەكى ج□گ□ر□ بۆى و پەيوەندى راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆى بەكێشەى فيكرى و سياسى و كۆمەڵايەتى و ئابورى و هەمو هێزى جوڵانەوە و پەيوەندى وگۆڕان لەگەلڕ سروشت و واقيعدا . بە دۆزينەوەو دەرخستنى كردار و مومارەسەو هەڵوێستەكانەوە.

ئاشكرايە لە كادرى حيزبێكەوە هەتا مامۆستا و پزيشك و فەرمانبەر و رێكخراوە پيش□ي□كان و. . تاد رۆشنبيرن، وەكو (عەلى حەرب) ئاماژەى پێدەكات:

(رۆشنبيرى بەمانا گشتگيريەكەى دروست كردنى ژيان و كاركردنە لەسەر سروشت، شێوەيەكە لە شێوەكانى گەياندن و ئاڵوگۆڕ، بەم واتايە مرۆڤ بێ رۆشنبيرى نابێت. ئەگەر لە كەسانى كارى فيكرى بێت يان لەكەسانى كارى دەستى، ل□ بنەڕەتدا مرۆڤ بەبێ فيكر نيە). 1. ل38

توێژەكانى رۆشنبيرى زۆر ئاست دەگرنەوە، كامەيە داهێنەر و ئەرك و س□يفاتەكانى؟ ئەوانەى ئەركى گۆڕانيان لە ئەستۆدايەو بە فيكرەكانيان ئێمەو جيهان دەگۆڕن؟ چۆن لە پانتاييەكانى فيكر و مەعريفەدا كار دەكەن؟ كام ناو□ي□يان پێيە بۆ ئێستا و ئايندە؟ چۆن دەڕوان□ بە جيهانى بون؟چۆن ديوار و بەربەستەكان تێكدەشكێنن؟ چۆن دەمانخەنە ناو گومان و بيركردنەوە و پرسيارەوە .

كارى بيرمەند تێپەڕاندن و خستنە سەر و دەستنيشانكردنى گرفت و قەيرانەكان و كێشە و ململانێ و ناديار و شتە ونەكان و دامەزراندنى چەمكى نوێ و تێكشكاندنى چەمكى باوە كێشەى لەگەڵ فيكرى خۆيدايە و هەوڵى دامەزراندنى دەسەڵاتى ڕۆشنبيرى دەدات.

هەمو دەسەڵاتێكى ديموكراتى زياتر بايەخيان بەم هەڵبژاردەيەى رۆشنبيرى داوە(لينين) (پوشكين) بەواقيعى تر و باشتر دەزانێت لە (مايكۆفسكى) ئەو بەدەنگى شۆڕشى برۆليتاريا لەقەڵەم دەدات، دواى سەركەوتنى شۆڕش دەپوكێتەوە.

چاوێك بە زۆر لەو نوسينانەدا بخشێنين لە رۆژنامە كورديەكاندا بڵاودەبنەوە، جگە لەنوسينى سەرپێى هيچى تر نين، تواناى بە دواداچون و پرسيار و خوێندنەوەى راباردو ئێستاو بەدواداچونى رەوداوو دايەلۆگيان نييە. زۆر چاوپێكەوتن لەكەناڵەكان گۆنگرەكانيان هيچ ماناو شێواز و جەوهەرى پرسياريان تيادا نيە،

میدیا و بڵاوکراوەی ئازاد نیە.
ئەرکی ڕۆشنبیر گۆڕینی واقیع و بەرەو پێشبردنیەتی، شکاندنی بەربەستەکانی فیکری چەق بەستو دیواری تاریک و سنورە.
کەسی پرسیارکەر ئەوەی دەیخوێنێتەوە دەیگوێزێتەوە بۆ پرۆژەیەکی بەرهەمهێن. بە ئەرکە مەعریفیەکانی. یاخود پێگەی لە پرۆژەی گرنگی گۆڕانکاریەکاندا؟
میدیای کوردی ئاسەی مەعریفیان نەکردەتەوەو پرسیاریان نەهێناوەتە ئاراوە، زۆربەی لاپەڕەکان بە باسە سواوەکانی مێژوو پاڵەوانەتی و هەڵدانەوەی لاپەڕە زانراوەکانی رابردوو برین کولاندنەوە و هتد. ڕەش دەبنەوە. دەبــو بە پرســیارو بەدواداچــون و گۆڕان پێبکــردایەتەوە. بەزانیاری و داهێنان و بە جیهانی بون.
چی بە دواداچونێک بە جوتیارانی کورد کرا؟ چەن وەزارەتی کشتوکاڵ و پیشەسازی و ئاوەدانکردنەوە وکارەبایان خستەتە ژێر پرسیارەوە؟ ئەی بە کێشە کۆمەڵایەتیەکــان و شارســتانی و کرێکــارانی مەعــریفە و راگەیاندن چی کراوە؟ لە سەدان پرسیاری گرنگ روبەڕوومان دەبنەوەلە کێشە ئەنتەلێژی و مەعریفیەکاندا.
ئایا کۆمەڵگەی کوردی ئێستا لە چی ئاستێکدایە؟چی قۆناغێکی لە گەشەســەندنەکاندا بەیــوە؟ بەرەو کــوێ دەچێــت؟ کــامەیە پێگەی لە مۆدێرنێتە و پێش مۆدیرنیتەو بەجیهانی بون، دەکرێت کۆمەڵگەیەک بەناو ئەو هەمو گۆڕانە باڵایانەی دەسەڵاتدا تێپەڕێت و نەتوانێت گۆڕانێکی ریشەیی بکات؟ ئەمەش کاری کەسەکانی فیکر و بەشەکانی میدیایی و زانکۆکان و نامەکانی ماجستێر و دکتۆرایە.
بۆچــی نەتــوانراوە بەرەو گۆڕانکــاری بچیــن؟ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ دەسەڵات زۆربەی کەسەکانی رۆشنبیری دامەزراوەکانیان خستە خزمەتی دەســەڵاتەوە، بەم شێــوەیەش هەمیشە بیــرو پرســیاریان کوشتــووە و ئەمەشیــان کــردەتە ســەما کەری پاڵەوانەتیەکــان، ئەم هەژانە کــاری بواری رۆشنبیری بو بتوانێت دەسەڵاتی خۆی هەبێت، هیچ ناتەبایەک نەبووە و دەسەڵاتی رۆشنبیریش بەرجەستە نەبووە، ئەویش دەسەڵاتی رەمزیە واتە دەسەڵاتی قسە و نوسینە، بەرامبەر شمشێر و دارایی وەک (علی حرب) ئاماژەی پێدەکات .
کورد تا ئێستا بە شداری هیچ شۆڕشێکی پیشەسازی و بەرژوازی و کشتوکاڵی و ریشەیی نەکردووە هەرووەک (فیصل دەراج) ئەو رەخنەیە لە فەزای عەرەبــی دەگرێــت، بەردەوام لە جیهــان بە دابڕاوی و لە ناوخۆشدا بەدواکەوتویی ماوەتەوە.
میدیاو رۆژنامە و فەزاکانی رۆشنبیری لە ناوەندی قەیرانەکانەوە نەژیاونەتەوە هەتا ناکۆکی پرۆژەکان لە نێوان دەسەڵات و مەعریفە دروست ببێت و فەزایەکیان نەخوڵقاندووە بەرەو زمانێکی رۆشنبیری و

کۆمەڵگەیەکی مەدەنی بچین و لە دایەلۆگی شارستانی و بە جیهانی بوندا بەشداری بکەین و بەشداری لە گۆڕانەکانی بە جیهاندا بکەین و بەروی واقیع و بزوتنەوەو ئاڵۆزایەکانیدا بکرێینەوە.*

لە سەدەی بیرکردنەوە و پێشبینی جەنگی هەسارەو گەردونی چۆن بیر بکەینەوە و چۆن پرسیارەکانمان بەرهەم بهێنین؟ پێشبڕکێی زانستەکان پێوانەی ژمارەیی بەیوە و پرسیاریش لە سەر رۆشنبیری کوردی لە جیهانی لە هەمو ئەو بۆشایە فیکری و مەعریفی و فەلسەفی و زانستیانەی هەیەتی لە پەیوەندی و پرۆژەو کردار و خوێندنەوە و بەرهەمهێناندایە؟ چۆن دەڕوانینە شوناس و کەلتور و بەجیهانی بون؟ لای (علی حرب) بەجیهانی بون پێویستی خوێندنەوەیەکە بە لۆجیکی نوێگەریانە و مەودای بونگەری و بە زمانی روداو و لۆجیکی تێگەیشتن مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت نەک وەکو دۆزەخ یان بەهەشت سەیر بکرێت. ئەمەش نەمانتوانیوە جەدەلێک بکەین؟ کامەیە ئەو پرۆژانەی بونەتە هێڵی جیاکەرەوە؟.

چۆن بتوانین ئێستایەک بۆ ئایندە ئامادە بکەین و باس لە شوناسی رۆشنبیری بکەین؟کاتێک (عەلی حرب) ئاماژە بە شوناسنامەی رۆشنبیری دەکات:

(دوبارە داهێنانەوە و پێکهێنانەوە و بەزانستی کردنی کۆبونەوە و بەکۆمپیوتەرکرنی ئابوریەکان و بەعەقڵکردنی سیاسیەکان و بە گەردون کردنی بیرو زانینەکانە). 2 ل20.

چۆن ئەو هەورە تاریکانە ببڕین بە گوندی گەردونی؟ئایا چی پرسیارێکی زیندو لەدایک بووە؟ چۆن بتوانین لەو گەردەلولانەدا زەویەک بدۆزینەوە؟ کاتێک پێویستمان بەدامەزراندنەوەی نوێ هەیە، دەکرێت لەسەر چەمکەکانی ئەمڕۆ خۆمان دابمەزرێنین؟ لەکاتێکدا رابردومان پڕە لەو تاریکیانەی هیچ جێگە و سنورێکیان نەهێشتەتەوە لەو زەمەنە درێژانەی داگیرکاری و داخراوی کوردستانەوە بە کرانەوە.

لەدەریای گومان و پرسیارەوە و چۆن بچین بە پێشهات و روداو و ئەگەرەکان؟ ئایندەش لەسەر داهێنانەکانی ئەمڕۆوە پێشبینی دەکرێت، بە جیهانی بونیش ئەگەرێکە روبەڕو بەڕومان بەتەوەو توانای جەدەلی سواوی نیە، پرسیارەکانی ئێستاش تێڵکاریەکن لە ئێستا و ئایندە و رابردوماندا و پێویستە بە توانا و هێزێکی داهێنەرانە پەرەیان پێبدەین، رۆشنبیری زیندو هەمیشە رەگ و ریشاڵی خۆی دەکاتەوە و لەگەڵ رەوتە ژمارەیی و پێوانە گەیەندراوە چرکەییەکەی گەردوندا گەشە دەکات و دیوار و ئاستەنگەکان دەبڕێت و لە سنوری نەتەوەو رۆشنبیریەکان دەپەڕێتەوە.

ئێستامان جیاوازە لە رابردو ، جیهان بچوک بۆتەوە بە وێنەو چەمک و

سیمبوڵ و باگراوی کردن و دەزینەوە، بە شاشەیەک هەڵگری چالاکی و ئاکار و بەها و هەڵوێست و بیرو روانینمانە و بە هەمو مێژو ڕەنگ بووە بە روداو و کارەساتەکانەوە هەموی یەک چرکەیە.

ئەوەی گرنگە خوێندنەوەی پێگەکانی ڕۆشنبیرییە ئەو پەیوەندیانەیە بونەتە داڕشتنی ئەستایەکی تاریک، ناچارین بیانبەین و ئەرک و خاڵی وەرچەرخان بزانین؟ لە پەیوەندیەکان بە جیهانی دەرەوە و ناوخۆ، لە سڕینەوە و نوسینەوە، لە کردار و نامە و گەیاندنەکان، لە تاریکی و روناکی، لە لابردن و بونیادنان، لە ئامڕاز و وەرچەرخان و بەرهەمهێنان...هتد.

وەهمەکانی ڕۆشنبیری چیە؟ چۆن مۆدێرنیزم کەلەپوری خوێندۆتەوە؟ ئایا دەتوانین زەمەنی سەر بە مۆدێرنیزم لە ئەشکەوتی (جاسەنە)وە دیاری بکەین(شێخ مەحمودی) ڕۆژنامەی بانگی حەقی تیا دەرکرد؟ بەهاوکێشە بە بونی یەکەم چاپخانە لەچیاکانی لوبنان(عەلی حەرب) ئاماژە بە زەمەنی مۆدێرنیتەی عەرەب دەکات، چی هێڵێکی ڕەخنەیی لە هاتن و چونی ئەم پرۆژە فیکریانەدا کراوە؟ یان تاکەکانی بەجیهانیکەر چۆن تایبەتمەندێتیەکانیان راڤە کردووە؟ کاتێک پرسیار و کێشەکانی گەردون و جیهان بە درێژایی مێژو بەسەرمانا کەڵەکە بون. لەکاتیکدا جیهان لە ڕۆشنگەری و من بیردەکەمەوە کەواتە من هەم و پرسیارەکانی بون و کەسی بیرکەرەوەی نوێوە بە بونگەرایی هات و دواتر دەیەها پرسیاری تری دەزیەوە، ئەستاش بەهەی شۆڕشی زانیاریەکان و ژمارەکان لە زەویەوە چووە ناو ئاسمان و بە گەردونیەت.

پەیوەندییەکانی بە جیهانی بون و ئاستەنگەکانی ڕۆشنبیری کوردی و شوناس و کەلتور و زمان و نەبونی خاڵی هاوبەشی ئاڵۆزن ، کوردستان بە سەر چوار پارچەدا دابەش بووە هەریەکەیان سەر بە کەلتورێکی جیاوازە، چۆن جەدەلێک بکەینەوە؟ لای (علی حرب) شوناس ئاوێتەیە و روی جیاوازی هەیە نەکو تەنیا ڕەهەند و رویەکی هەبێت و کەلتوریش دەکاتە دو جۆر کەلتوری پیشەسازی ژیان لە ڕێگای سیستەمەکانی ماناو سەرچاوەکانی دەلالەت و سیستەمەکانی سیمبولیزمی ناهۆشمەندی خەیاڵی کەی نەتەوەیەک لە نەتەوەکان یان هۆزێک لە هۆزەکان دروستی دەکات. کەلتورەکەی تریش ئەهلی ڕۆشنبیری بەرهەمی دەهێنن.

چۆن خستنە سەرو مانادار کردن و هەڵوەشاندنەوەی شتە باوەکان بکەین؟ کوا فەرهەنگ و بەشارستانی کردن و کارکردن لەو گوندە جیهانیەی شوێن و زەمەنیشی گۆڕیوە؟ کامەیە ئەو گۆڕانکاریانەی لە شەپۆلەکانی نوێخوازی و لە ڕێکخراو و یانە و دەستە ڕۆشنبیریەکاندا لە حیزبەوە بە دەوڵەت کراوە؟ یاخود لەو هەمو ئامرازو پەیوەندیانەی دروست دەبن؟ بەرامبەر بە کام موفرەدەو زاراوەیە

دانراوە؟ توانرا شێوە کرمانجی سەرو خوارو بگەیەنێ ئاخافتن نەک یەکگرتن یاخود جیاکردنەوە؟ ئەوەی گرنگە بوار و هەژانی ڕۆشنبیری بەو ڤیستیڤاڵانە بە ناوو یەکتر ناسین و شتی تر کراون و دەرکردنی سەدەها ڕۆژنامە و گۆڤار و بڵاوکراوە ناکرێت.

سەختە بتوانین جیهانی چەمکی نوێ دابمەزرێنین وەک (عەلی حرب) ئاماژە بەوە دەکات فیکری عەرەبی هەتا ئێستا نەگەیشتۆتە داهێنانی زاراوەیەکی تایبەتی یان بینای جیهانی چەمکی نوێ بەشداری لە دەوڵەمەند بونی فیکری جیهانیدا بکات.

چۆن بەشداری گەڵانەکان بکەین؟ چی جیاکاری و شوناسەکی ڕۆشنبیری و کەلتوری راڤە کرا؟ کاتێک شوناس پێویستی بەکرانەوە هەیە لە فەزای بەرهەمهینان‌دا، چی کرا بمانگوێزنەوە لە بێدەنگیەوە بۆ پرسیار، لەواقیعەوە بۆ زەویەکی داهێنەرانە؟

ئایا زەمینەی شۆڕش و ئامادەکاریەکانی چی بووە لە بوارەکانی مەعریفە و فەلسەفە و زانستەکاندا؟

چۆن جەدەلێک لەسەر پەیوەندیەکانمان دروست بکرێت، بە ئەوەی دەسەڵاتێکی هاوشێوەی گەلان دابمەزرێنێت؟ ئەی چۆن بتوانرێت باس لە پەیوەندیەکانی دەسەڵات و مەعریفە بکرێت؟ کامەیە زەوی لەدایک بونی دەسەڵات و مەعریفە؟ کامەیە ئەو پێگە تیۆری و مەعریفی و زانستی و فەلسەفیانەی دەسەڵاتی کوردی لەسەر دامەزراوە ئەو واقیعەی لە وەرگرتنی تیۆری جیهانیەوە کراوە؟ کامەیە ماناکانی دەسەڵات و مەعریفە؟ دەبێت بگەڕێینەوە بۆ ڕەگەکانی فەلسەفە و زانستەکان نەگەیشتوینەتە زەمەنی سفر تیایاندا.

بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد بۆتە مایەی گەڵان لە زۆر بواری شارستانی و کۆمەڵایەتی و سیاسی و جیهانێتی و بە هاوکێشە بەو بارە داخراو و دواکەوتویەی بەدرێژایی مێژو کورد تێکەوتووە و قوربانی گەورەی داوە.

مێژویشی دەگێڕێتەوە بۆ مێژوی دێرینی جیهان، بەهۆی سەختی و چڕی و داخراوی ناوچەیی و ناوخۆیی و دەرەوە و دوری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و نەبونی سنوری دەریایی و هاوبەشی نەکردنی لە گەشەسەندنەکانی جیهانیدا نەیتوانیوە بەشداری لە پەیوەندی جیهانیتیدا بکات و سود لە گەشەو قۆناغەکانی وەربگرێت و بەدابڕاوی ماوەتەوە تا سەدەی 21 بەبێ بەشداری لە پریشکی ئەو گۆڕانە گرنگ و ڕیشەییە باڵایانەی لە جیهاندا رویان داوە.

شۆڕشێکی تیۆری دانەمەزرا، وەرچەرخانێکی ریشەیی بکات و دوای راپەڕینیش ئەو گۆڕانکاریە ریشەییانە نەکرا جگە لە زانیاری وەرگرتن لە تیۆری جیهانی تیۆرەکی خۆی نەبووە.

کار و جیاوازی لە نێوان سەنتریالیزمی دیموکراتی شارو شاخدا

نەکردووە، زیاتر لە پرسیارەکانی پاراستنی ئاسایشی نەتەوەییەوە درێژە بەو ترایژیا دراوە، پێویستە بپرسین: کامەیە پێکهاتەکانی ئاسایشی نەتەوەیی و ستراتیژو پرۆسیس و پلانەکانی چییە؟ سنور و جوگرافیا؟ئایا کۆمەڵگەی کوردی چۆن دەخوێندرێتەوە؟ تەکنەلۆژیای نیە و نابـێتە کۆمەڵگەیەکی پیشەسازی و زانستی کشتوکاڵ و بازرگانیشی نیە نابـێتە کۆمەڵگەیەکی کشتوکاڵی؟ ئایا چی پاشەکەوتێکی ئابوری و ئامار و جیاکاریەک هەیە بۆ جەنگ و گرانی و روبەروبونەوەی پێشهاتی ترسناک؟ کامەیە بواری بازرگانی تەنیا کەرتی تایبەتیەو ئەم بازاڕ ڕەشیەی لێکەوت□وە، زۆر بواری ئابوری تەواو پشتگوێ خراوە؟،کامەیە سوپا و زانستی سەربازی و مەعریفی بەر بڵاوی جەنگ؟ ئاسایشی نەتەوەییش سەرەتا ڕەگ و ڕیشەی نەتەوە و پیگەکانیەتی، ئەمەش ئەنجامی ئەوەیە شۆڕش خویندنەوەیەکی قوڵی بۆ ئەو چەمکانە نەکردووە و نەیتوانیوە سۆسیۆلۆژیایەکی تایبەت بەو کۆمەڵگەیە دابڕێژێت و پراکتیکی بکات چەمکە باوەکان بگۆڕێت بە چەمکی نوێ وەک(لینین و ماوتسی تۆنگ و هۆشی منە و جۆز جۆز تیتۆو ئیمام خومەینی) ودەیانی تر لە جیهاندا کردیان.

باس لە خاڵی وەرچەرخان بکەین دەبێت بگەڕێینەوە بۆ رەگ و ریشاڵی فەلسەفەو گۆڕانکاری□ زانستی و مەعریفیەکان، ئەوەی چەمکی داهێنان و گۆڕانی هەڵگرتبێت شۆڕشەو پابەندی خستنە سەرە لە بوارەکاندا، وەک ئەوەی خوالێخۆشبو(ناسری سوبحانی)لەسەر دەقی قورئانی و فەرمودەکان دەیکرد، یان (فاروق رەفیق)دەیەوێت لەبواری بیرو فەلسەفەدا بیکات، یان کۆمەڵێک هەڵبژاردەی رۆشنبیری لە بواری رەخنە دەسەڵات و مەعریفەدا دەیکەن و کردنەوەی ئەو وێستگانەی کارەبا لە فیزیای کارەبایدا و کردنەوەی پاڵاو□ی نەوت بەشێکن لە داهێنان، پێویستە بایەخ بە کەسانی داهێنەر بدرێت. ئەرکی (رۆجیس دوبریە)یەکە لە بواری شۆڕش و میدیولۆژیادا بیکات.

شۆڕشی بیر و زانیاریەکان دامەزراندنی فەزا و کەشێکی نوێیە بتوانین بەرەو جیهانێکی داهێنەر بچین. بە هەژان و گۆڕانکاری و هۆشیارکردنەوە و توێژینەوە و پرسیار و گومان.. هتد. ئەم وەرچەرخانە گرنگی ئێستایە هەتا لە بوارەکانی زانین و زانیاری و خوێندنەوە و بەرهەمهێناندا مانای بیرکردنەوە لە ئەرک و کار و گۆڕانکاریە لەهەمو بنەماو بونیادو چەمکە سواوەکانەوە بەرەو فەزای کراوە و داهێنان.

* / سودم لە هەمو کتێبەکانی عەلی حەرب وەرگرتووە .

لە گوڤاری گۆڤاری شەن لە 2010/:1/2دا بەناونیشانی(پرسیارەکانی رۆشنبیرو فەزای رۆشنبیری کوردی)دا بڵاوبۆتەوە. جارێکی تر ئەبیدۆرم کرد و کورتم کردەوە.

1- أوهام النخبة أو نقد المثقف” علی حرب “– الطبعة الثانية / ١٩٩٨، المركز الثقافی العربی/ ل.38
2-باسی کۆتاییەکان / کردنەوەکانی بە جیهانی بون و تەڵەزگەکانی شوناسنامە / علی حەرب/ وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە سەلاح حەسەن پاڵەوان/چاپی یەکەم 2006 هەولیر.ل25.
لەگۆڤاری رێبەر ژمارە(17) پایزی 2023 دا بڵاوبۆتەوە.

کوچک لە ئاگر گەرمتر! (١)، سەرنجێکی کورت لەسەر شەڕی غەززە.. عەبدوڵا ساڵح

ئەم کاولکاری و ڕەشەی کوژییەی کە دەوڵەتی ئیسرائیل لە دژی دانیشتوانی فەلەستین لە کەرتی غەززە دەستی داوەتێ، و جەنگێکی پاکتاوکردنی "ئایینی و نەتەوەیی" دەست پێکردوە کە دەکرێ بە هۆلۆکۆستێکی تر ناوزەد بکرێ، گوایە لە تۆڵەی ئەو هێرشەی بزووتنەوەی (حەماس)ە کە لە بەرەبەیانی ڕۆژی (٧)ی ئۆکتۆبەری ئەم ساڵ (٢٠٢٣) لە پەلامارێکی کتوپڕدا کردیە سەر شار و شارۆچکەکانی ئیسرائیلی دەوروبەری غەززە، کە کوشتن و بەدیل گرتنی سەدان هاوڵاتی ئیسرائیلی و بیانی لێکەوتەوە.
لێرەدا من ناچمە سەر ئەو بابەتەی کامە لایەن خەتابارە و دەبێ سزای دەرئەنجامی خەتاکەی خۆی وەربگرێ، چونکە ئەو باسە لە ناوەرۆکی ئەم کورتە بابەتە دوورمان دەخاتەوە، بەڵام ئەوەی کە دیار و ئاشکرایە و دەبێ بگوترێ لە کەرتی غەززە، نزیک بە دوو ملیۆن و سێ سەد هەزار کەس خزێنراونەتە سەرزەمینێک کە ڕووبەرەکەی تەنیا بەنزیکەی (٣٦٠) کیلۆمەتر دووجا هەژمار دەکرێ و لە هەرچوار لاوە گەمارۆ دراوە (ئیسرائیل – میسر – دەریا)، ئەم حەشاماتە هەموو دەرگاکانیان لێداخراوە و تاکە شوێنێک کە دەستیان پێڕابگا بە دەربازبوون لەم ئاگربارانە و ڕاکردن لە مردن، خودی مردن خۆیەتی!
سەرباری هەموو ئەو گرفتانەش دەسەڵاتێک لەم کەرتە حاکمیەتی هەیە کە هیچ بەهایەک بە ژیان و گیانی ئەو دانیشتوانانە دانانێ و لە پێناو بەدیهێنانی ئامانجە ستراتیجیەکەی خۆی کە دروستکردنی

ئیمارەتەکی ئیسلامییە هاوشێوەی ئەوەی لە ئەفغانستان حاکمە، دەست بە هەموو جۆرە کردارێک دەبا، تەنانەت ئەگەر قڕکردنی سەدان هەزار کەسیشی بەدواوە بێ و لەو هەوڵەشیدا پیشتیوانی مادی و مەعنەوی لە وڵاتە کۆنەپەرستەکانی ناوچەکە وەک (ئێران، تورکیا و قەتەر) وەردەگرێ.
دەرئەنجامە دەرەکییەکانی ئەو بارودۆخە لەسەر ئاستی ناوچەیی و نێودەوڵەتی کرۆکی ئەم باسەی ئێمە نییە، ئەگەر کوردستانی عێڕاق لەڕێی هەڵوێست دەربڕین لەسەر ئەم شەڕە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بەنمونە وەربگرین، لایەک دەبینین ئیسلامی سیاسی هەموو تاوانێکی کوشتنی خەڵکی مەدەنی ئیسرائیل بەدەستی (حەماس) و ڕێکخراوە ئیسلامییەکانی تر پاکانە دەکات، لایەکی تریش دەبینین بەشێک لە ناسیونالیزمی بەرچاوتەنگی ڕەگەزپەرستی کورد وا هاتۆتە مەیدان و لەپشت تاوانەکانی دەوڵەتی ئیسرائیل وەستاوە و بەشەرمانە بەرگری لەو کۆمەڵکوژییە دەکا کە نەتەنیاهۆی جینایەتکار دەستی داوەتە بە پاساوی تاوانەکانی حەماس، کە هیچ پەردەیەک ناهێڵێتەوە و ڕووی دژە ئینسانی خۆی بەڕوونی دەردەخا کە چەندە دڵخۆش و شادە بەکوشتنی خەڵکی سڤیل.
تەنانەت ئەوانەی لەڕۆژگارێکدا داردەستی ڕژێمی تاونباری بەعسیش بوون هاتوون بەردی "کوردایەتی" لەسنگی خۆیان دەدەن و لەتەک ئەم فاشیزمەی دەوڵەتی دەستەڕاستی ئیسرائیل دەوەستنەوە!! خۆ ئەگەر ئەو پشووە بایە ئازاد و دڵفێنککەرەوە نەبایە کە لەلای مرۆڤدۆستەکان و کۆمۆنیست و چەپەکانی کوردستان هەڵیکردووە و دروشمی نەفرەت لە جەنگ، نا بۆ کوشتنی خەڵکی سڤیل، ئیدانەی تاوانەکانی دەوڵەتی ئیسرائیل و کوشتنی بەکۆمەڵی منداڵان دەکەن، بەڵێ ئەگەر ئەو پشووە بایە نەبایە بەگەنی ئیسلامی سیاسی و ناسیۆنالیزم و ڕەگەز پەرستی لە کوردستان قڕی دەکردین.
لەسەر ئاستی نێودەوڵەتیش، هەر هەمان بەرەبەیانی شەڕەکە دەوڵەتە ئیمپریالیستەکانی جیهانی بە ڕابەری ئەمریکا هاتنەسەر خەت و دەستیان لەپشتی نەتەنیاهۆ دا و لەتەکیدا شان بەشان وەستانەوە بە تۆڵەکردنەوە لە خەڵکی بێدیفاعی غەززە لەژێر ناوی بنبڕکردنی حەماس، دروست سیاسەتێک کە دەڵێ: (گۆمەکە وشک بکە تا ماسییە پیس و هارەکە بکوژی). ئەوەتا (بایدن)ی ئەمریکا و (ڕیچی سوناک)ی بەریتانیا چنگ لەسەر شان و بەپەلە خۆیان گەیاندە ئیسرائیل تا ئاگری ئەو شەڕە خۆشکەن.
ئەگەر هێزە نێودەوڵەتییەکان ئیسرائیل وەک مۆرەی خۆیان لەناوچەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا سەیربکەن کە بەبێ سێ و دوو بەرژەوەندییەکانیان دەپارێزی، ئەوا ئەم ناسیۆنالیستە کوردە

بەرچاوتەنگانە دەبێ چاوەڕێی چی بکەن لەم سیاسەتی پاکتاوکردنەی ئیسرائیل و هاوپەیمانانی!؟ خۆ ئەوەتا ئەمریکا بەبەر چاوی جیهانەوە لە ئاقار تاوانەکانی ئەردۆگانی چنگ بەخوێن لە کوردستانی سوریا و لە کوردستانی عێراق بێدەنگی هەڵبژاردوە و گڵۆپی سەوزی بۆ ئەم دیکتاتۆرە ئیسلامییە هەڵکردوە تا ئەویش بەبێدەنگی درەوی لاشەی خەڵکی سڤیل بکا لەژێر ناوی شەڕی دژی (پەکەکە).

ئەو بەرچاو تەنگە ناسیونالیستانە لە ئەفسەرەکانی سوپای فاشیستی ئیسرائیل و سەرانی دەستەڕاستی ڕەگەزپەرستی ئیسرائیلیش توندڕەوتر خۆیان دەخەنەڕوو! ئەوان ئەو بەشە لە دانیشتوانی خودی ئیسرائیلی نابینن کە بەکۆمەڵ دژی ئەو ڕەشە کوژیە دەوەستنەوە و هەڵوەستی مرۆڤدۆستانە دەردەبڕن.

ئەوەتا بەگوێرەی سایتی (بی بی سی -عەرەبی) دوێنێ نزیک بە (٣٠٠) کەس لە واشنتەن دەستگیرکراون کە ئەندامی دوو گرووپی چەپی ئیسرائیلین و لەپێناو ڕاگرتنی ئەو شەڕە هاتونە بەردەم تەلاری کاپیتۆل (کۆشکی سپی) بۆ دەربڕینی ناڕەزایەتی دژی سیاسەتەکانی دەوڵەتی ئیسرائیل و هاوپەیمانانی و بۆ مەبەستی وەستانی ئەو شەڕە.

هەر هەمان سەرچاوە ئەمڕۆ نوسیوەتی دەڵێ: ڕۆژنامەی (هائاریتس)ی ئیسرائیلی ئەمڕۆ لە وتاری نوسەرێکدا بەناوی (لێغد عێن لیفی) بەناونیشانی (شەڕی غەززە دەبێ دەست بەجێ بوەستێ) نووسیویەتی (ئەم حەمامی خوێنە دەبێ بوەستێ، ناکرێ کوشتن بەکوشتن وەڵام بدرێتەوە)!

ئاخۆ ناسیۆنالیستە کوردەکانی لای خۆمان دەڵێن چی لەبەرامبەر ئەم هەڵوەستانە؟ پێم وایە باشترین وەسف بۆ ڕەفتاری دژی ئینسانی ئەوان ناونیشانەکەی ئەم نوسینە کورتەیە.

—-*

(١) کوچک. بەو سە بەردە دەوترێت کە ئاگر لە بەینەکەیاندا دەکرێتەوە.

٢٠ – ١٠ – ٢٠٢٣

وێنــــــــە.. محەمەد بەرزی

وێنە یەکم کێشاوە

لە باخچە هەڵواسراوە
دارێکی چڕ و بەرزە
گەڵا جوانەکەی سەوزە
لق و قەدی قاوەیی
پڕە لە چرۆی سپی
ژێرەکەی نەرمە گیایە
بەرخ و کارژۆڵەی تیایە
مامۆستا هات و بینی
لە خۆشیانا پێکەنی
دووجار وتی : ئافەرین
زۆر جوانە بە هەڵواسین
١٤ / ١٠ / ٢٠٢٣